

SEVEROZAHODNA ISTRA V 1. STOLETJU PRED NAŠIM ŠTETJEM

MARKO STOKIN

V zadnjih letih je na prostoru severozahodne Istre med Rižano in Dragonjo prišlo do intenzivnih arheoloških raziskav v mestnih jedrih Kopra, Pirana ter v njihovi neposredni bližini v Fornáčah, Serminu in Simonovem zalivu. V celoti so bile arheološke raziskave povsem zaščitnega značaja, kljub temu pa v marsičem dopolnjujejo arheološko podobo tega dela Istre. Dosedanje poznavanje arheoloških točk severozahodne Istre je temeljilo predvsem na predvojnih raziskavah (Degrassi, 1962), v povojnem obdobju pa je bilo usmerjeno v topografske raziskave (ANSI, 1975, 142—147) in izkopavanja poznoantičnih najdišč (Boltin-Tome, 1979, 54). Raziskav prazgodovinske in zgodnjeantične materialne kulture skoraj v celoti ni bilo. Prav slednje pa bi bile pomembne pri interpretaciji kulturno-historičnih sprememb, ki nastopijo v 2. in 1. stol.pr.n.št. v tem delu Istre.

V Piranu (Boltin-Tome, 1970—71, 170) na nekem osrednjem mestnem trgu (Stari trg/Piazza Vecchia), danes Trg 1. maja, rezultati arheoloških izkopavanj (Stokin, 1988, 2) izpričujejo poselitveno kontinuiteto iz prazgodovinskih obdobij (Stokin, 1989). S tem se v primeru Pirana verjetno potrjuje hipoteza, »da so imela vsa zgodovinsko pomembna naselja Istre svojo predrimsko histrsko-kaštelirsko fazo« (Suić, 1976, 16). Najdbe iz 1. stol.pr.n.št. predstavlja črna glazirana keramika (ceramica a vernica nera), ki nakazuje, da je bil Piran verjetno naseljen v poznorepublikanskem času. Zazdaj ni bilo mogoče identificirati arhitekturnih ostalin iz tega časa.

Nedaleč od Pirana na kraju, imenovanem Fornáče (lat. fornax, acis — peč; glej De Franceschi, Racolta dei documenti medievali di Pirano, 1924), so že sredi prejšnjega stoletja odkrili temelje rimskih stavb z mozaiki, novce in fragmente posod (Morteani, 1885, 331). Enovit keramični material, odkrit ob zadnjih izkopavanjih (Stokin, 1987, 88), omogoča časovno opredelitev ruševinskih ostalin v Fornáčah; veliko je amfor tipa 1A in 1B po Dresslu, ki so v poznorepublikanskem času razširjene predvsem v zahodnem Sredozemlju (Mattioli, 1983, 143), črna glazirana keramika, podobna tisti iz ex Pilsena — Padova iz sredine 1. stol.pr.n.št., verjetno izdelek srednje italjskih delavnic (Gamba, 1983, 36: Fig. 4), italo-megarska čaša, sorodna čašam iz Riminija (Maioli, 1979, 144) in iz potopljene ladje pri Spargiju, datirana na konec 2. stol.pr.n.št. (Pallarès Salvador, 1979, 174), dve bronasti fibuli pa Guštin uvršča v srednje- in poznolatensko shemo (Guštin, 1987, 45). Vse to datira arhitekturne ostaline v čas 1. stol.pr.n.št.

Soroden material je bil v prazgodovinskih plasteh odkrit v Serminu pri Kopru, kjer smo zasledili in izkopali v flišno osnovo vkopane suhozidne temelje stanovanjskega objekta (Stokin—Josipović, 1988, 202: Sl. 15—17), locirali grobišče ter s pomočjo arheoloških zapisov iz preteklosti (Župančič, 1985, 31)

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

delno določiti obseg »naselbine«, ki je ležala ob izlivu reke Rižane v 2. in 1. stol.pr.n.št. Prav rezultati arheoloških izkopavanj v Serminu ponovno postavljajo v ospredje njegovo vlogo pri lociranju Plinijeve Aegide (Degrassi 1962, 819), za katero je Šašel domneval, da je stala na koprskem otoku, »2. in 1. stol.pr.n.št., pa naj bi jo naseljenci pričeli pravno oblikovati« (Šašel, 1976, 452). Prav naselitev otoka v omenjenem obdobju je vprašljiva, glede na to, da arheološka izkopavanja na Kapucinskem vrtu v Kopru (Cunja, 1987a, 276) ne prinašajo zanesljivih prazgodovinskih najdb, republikanski novc in lok bronaste fibule (Cunja, 1987b, 119—120) pa nista zadosten dokaz naselitev.

Zgodovinsko gledano je bil prostor med Rižano in Dragonjo kot del istrskega polotoka v 1. stol.pr.n.št. mejno področje, saj je od leta 42. pr.n.št. meja Gallie Cisalpine potekala po rečici Formio (Rižana) (Šašel, 1876, 452—453), med leti 18. do 12. pr.n.št. pa je velik del Istre priključen Italiji (X. Regio Italiae Venetia et Histriae), ko je meja prestavljena na reko Arsio (Raša) (Degrassi, 1954, 59).

Preliminarni zaključki tako nakazujejo, da se na obravnavanem prostoru močno poveča prisotnost ar-

heoloških materialnih ostalin italske provenience iz konca 2. stol.pr.n.št., predvsem pa iz 1. stol.pr.n.št. Tako na najdiščih, kjer je prisotna kontinuiteta življenja iz prazgodovine in katerih imena so grškega jezikovnega izvora (Piranon, Aegida) (Šašel, 1976, 452), kot tudi tam, kjer te kontinuitete ni (Fornače).

Nastale spremembe potrjujejo tudi zgodovinski dogodki, saj se, kot je zapisal Degrassi, po triumfu C. Sempronii Tuditana nad Histri leta 129 pr.n.št., Istra pacifizira in še citiram: »Dedukcija rimskih kolonij Pule in Trsta, ustanovitev municipijev Poreča in Aegide, ali Aegide, so v veliki meri prispevali k romanizaciji polbarbarskih plemen in same Istre (Degrassi, 1962, 953).«

OPOMBE

ANSL, 1975 — Arheološka najdišča Slovenije, 1975. — Boltin-Tome, 1970—71 — Elica Boltin-Tome, Zаметki primorskih mest, Arheološki vestnik 21—22, 1970—71, 167—172. Boltin-Tome, 1979 — Elica Boltin-Tome, Slovenska Istra v antiki in njen gospodarski vzpon, Slovensko morje in zaledje 2—3, Koper 1979, 41—61. Cunja, 1987a — Radovan Cunja, Koper, Varstvo spomenikov 29, 1987, 276—279. 1987b — Radovan Cunja, Koper/Kapucinski vrt, Arheološki pregled 27(1986), 1987, 118—120. Degrassi,

1954 — Attilio Degrassi. Il confine nord-orientale dell'Italia Romana (Dissertationes Bernenses), 1954. Degrassi, 1962 — Attilio Degrassi, Scritti vari di antichità II, 1962, 709—1143. Gamba, 1983 — Mariolina Gamba, Ceramica a vernice nera dello scavo dell'area ex Pilsen a Padova, Archeologia Veneta VI, 1983, 31—48. Guštin, 1987 — Mitja Guštin, La tène fibulae from Istria, Archeologia Jugoslavica 24, 1987, 43—47. Maioli, 1979 — Maria Grazia Maioli, Una matrice di coppa italo-megaresse rinvenuta a Rimini, Rivista di studi Liguri XLV, 1—4, 1979, 141—146. Mattioli, 1983 — S. Pesvento Mattioli, Una classe di materiale di uso domestico: le anfore romane, Archeologia Veneta VI, 1983, 121—147. Morteani, 1885 — Luigi Morteani, Della città di Pirano, Archeografo Triestino N.S. XI, 1885, 223—343. Pallarès Salvador 1979 — Francisca Pallarès Salvador, La nave romana di Spargi, Rivista di studi Liguri XLV, 1—4, 1979, 147—182. Stokin, 1987 — Marko Stokin, Fornace, Arheološki pregled 27 (1986), 1987, 88. Stokin, 1988 — Marko Stokin, Piran (tipkopis preliminarnega poročila o zaščitnih izkopavanjih), MZVNDK Piran, 1988, 1—3. Stokin, 1989 — Marko Stokin, Piran, Varstvo spomenikov 31, 1989 (v tisku). Stokin—Josipovič, 1987 — Marko Stokin—Draško Josipovič, Sermin, Varstvo spomenikov 30, 1987, 200—206. Suič, 1976 — Mate Suič, Antički grad na istočnom Jadranu, Zagreb, 1976. Šašel, 1976 — Jaroslav Šašel, Koper, Arheološki vestnik 25 (1974), 1976, 446—456. Župančič, 1985 — Matej Župančič, Sermin ob Rižani — pretres virov in arheoloških podatkov, Arheološki vestnik 36, 1985, 315—324.

K OSVETLITVI NEKATERIH VOTLIH MER SREDNJEVEŠKEGA PIRANA

DARJA MIHELIC

Pri preučevanju gospodarske zgodovine se vsak raziskovalec nujno sreča z omembami različnih merskih enot, v katerih je izražena množina raznovrstnega blaga. Poznavanje velikosti takih enot je seveda bistveno za vsak poskus natančnejše količinske opredelitve proizvodnje, blagovnodenarne menjave ipd. Mere, ki so bile v uporabi na naših tleh, obravnava več temeljnih del,¹ ki pa dopuščajo možnost, da jih raziskovalci s konkretnimi drobnimi študijami dopolnjujejo.² Raznolikost in spremenljivost (tudi istoimenih!) mer od področja do področja in od obdobja do obdobja zahteva od raziskovalca, da se poglobi prav v vsako mersko enoto, na katero naleti v viru, in skuša dognati njeno vsebino.

V srednjeveškem piranskem gradivu srečamo več drobnih podatkov, ki ob natančnejšem pretresu omogočajo sklepanje o konkretnih izmerah posameznih starih merskih enot, ki so bile v uporabi na Piranskem. Na področjih pod političnim in gospodarskim vplivom Benetk se je sicer uveljavljal beneški merski sistem, vendar ne čez noč in ne dosledno. Sicer je pa tudi sam beneški vpliv nad zahodnoistrsko obalo od

druge polovice 9. stoletja dalje doživljal napredovanje in umike do dvajsetih let 15. stoletja, ko so Benetke tudi formalno za več stoletij zavladale zahodnoistrskim mestom z izjemo Trsta.

Predstaviti želimo nekatere piranske votle mere, ki so služile zlasti merjenju sipkih in tekočih snovi. Poglejmo najprej nekatera vprašanja v zvezi z votlimi merami, v katerih so Pirančani merili sipke snovi! Enota, ki so jo v ta namen najpogosteje uporabljali, je bil (se)starij. Delil se je v 2 mečeni. Večja mera od (se)starija je bil modij. Domnevam, da so se vsaj do 1332 na Piranskem za merjenje žita in soli uporabljale enotne votle mere. Statuta iz 1274 in iz 1307 namreč v eni sapi omenjata prodajo žita in soli po piranski (komunalni) meri ter navajata enotno takso za vsako prodano enoto (modij) žita ali soli. Kasnejše inačice statutov (od 1332 dalje) pa omembo soli v tem členu opuščajo.³ Po 1332 se je na Piranskem pod vplivom Benetk in povečane domače solne proizvodnje uveljavljalo razlikovanje enot za izmero soli in žita. Za merjenje soli so prišle v uporabo posebne merske